

Dubrovački simbol slobode godinama je skriven od pogleda

Nestručne obnove i devastacije umalo su dokrajčile Orlanda. Kad ćemo ga vidjeti bez skele?

U fazi predviđenoj za proljeće 2026., planirani su radovi na velikim strukturnim pukotinama te zamjena sustava monitoringa naprednijim rješenjem, što bi omogućilo praćenje bez potrebe za zaštitnom skelom, ističu iz Grada Dubrovnika i Konzervatorskog odjela na temu budućnosti najstarije javne gotičke skulpture u Gradu

PIŠE: LORITA VIERDA

Kad ćemo opet vidjeti Orlanda? Navodno to bi se moglo dogoditi već ove godine na proljeće, ako svaki dio zadnje faze njegove obnove bude išao po po zadanoj dinamici. Naime, radovi na Orlandu ušli su u zadnju fazu kad je ove jeseni konačno odrezan vrh centralnog trna. Orlandov centralni trn dugo je bio trn u oku Dubrovčana jer zbog nestručne pretpostavke i budimo iskreni, nestručne obnove u nekoliko navrata te doslovnog zlostavljanja te jedine izvorne gotičke skulpture unutar zidina i simbola dubrovačke slobode, centralni trn, ono što Orlanda drži u komadu i na mjestu, nije bio ni blizu toliko snažan koliko su teški bili tereti koje je nesretni vitez nosio.

Strah od nove obnove

Gledali smo Orlanda kako je godinama nakon raznih obnova pucao sve više, sve nepravilnije i otkrivao u kolikoj je opasnosti da se jednostavno raspadne, sve dok ga konačno 2019. godine nisu zatvorili u skelu i krenuli s projektom cjelovite obnove. Dubrovčani se s pravom boje još jedne obnove u nizu.

Pitali smo Grad Dubrovnik i Konzervatorski odjel u Dubrovniku što preostaje u zadnjoj fazi obnove stupa i tko obavlja radove.

Radovi na obnovi Orlanda u završnoj su fazi. U sklopu kontinuiranih konzervatorsko-restauratorskih aktivnosti na Or-

landovom stupu, jednom od najvažnijih kulturnih simbola Dubrovnika, tijekom listopada 2025. godine obavljani su zahvati koji predstavljaju važan korak prema dovršetku cjelokupnog procesa obnove. Nakon uspješnog otpuštanja sile centralnog trna, koje je predstavljalo ključnu prekretnicu u zaštiti konstrukcije, u ovoj fazi odrezan je i njegov vrh te provedene konzultacije vezane uz daljnji monitoring stanja stupa. Ovi zahvati predstavljali su pripremnu fazu za nastavak konzervatorsko-restauratorskih radova, a koji uključuju cjelovito čišćenje površine, ugradnju kamenog poklopca na mjesto uklonjene matice centralnog trna, obradu gornje plohe kapitela kako bi se spriječilo zadržavanje oborinske vode te pripremu za ponovnu montažu ograde koja je na samom početku projekta privremeno uklonjena s vrha stupa. Do kraja studenoga završeni su i djelomični restauratorski zahvati na tijelu stupa – sanacija manjih oštećenja poput lokalnih pukotina i ljuskanja kamena, uređenje starijih rekonstrukcija koje su s vremenom dotrajale ili djelomično izgubljene. U idućoj fazi, predviđenoj za proljeće 2026., planirano je izvođenje radova na velikim strukturnim pukotinama – njihovo zapunjavanje i kiparski retuš zapuna – te zamjena postojećeg sustava monitoringa naprednijim rješenjem koje bi, prema dosadašnjim analiza-

Neprocjenjivi simbol Grada

Orlandov stup, simbol slobode i opstojnosti Dubrovačke Republike, najstarija je sačuvana javna skulptura gotičkog razdoblja u Dubrovniku. Prema ugovoru s Dubrovačkom Republikom 1418. godine isklesao ga je talijanski kipar Bonino di Milano, uz pomoć Antuna Ragusea. Na stupu se vijorila zastava Dubrovačke Republike, glasnici su na stubama spomenika objavljivali odredbe i obavijesti, a kod stupa su se izvršavale i kazne. Mjera za dužinu 'dubrovački lakat' mjerio se po dužini Orlandove podlaktice 51,2 centimetra. Orlando je prvotno bio okrenut prema istoku i udaljen pet metara od današnje pozicije. Oluja je 1825. godine srušila spomenik, a popravljen je i vraćen na uporno inzistiranje Dubrovčana na trg Luža tek 1878., ali prema sjeveru i pet metara bliže zvoniku.

ma, omogućilo praćenje bez potrebe za zaštitnom skelom. U istom će se razdoblju izvesti i restauracija ograde na vrhu stupa, sanacija korodiranih metalnih elemenata te uređenje i stabilizacija mača." - pišu iz Grada Dubrovnika i Konzervatorskog odjela Dubrovnik.

Rješenje u replici?

Odgovaraju i kad će se i hoće li se Orlandov stup otkriti i na koji će se način štiti ubuduće od daljnjih oštećenja ili se još razmi-

šlja o postavljanju replike. -Ako se sve planirano odvija prema predviđenoj dinamici, kroz proljeće 2026. godine bit će ostvareni tehnički i konzervatorski preduvjeti za uklanjanje zaštitne skele oko Orlandova stupa. Zavod će u završnoj fazi projekta izraditi i preporuke za održavanje stupa – svojevrsni protokol budućeg postupanja s ciljem dugoročnog očuvanja postignutog stanja. U suradnji Grada Dubrovnika i nadležne konzervatorske službe raz-

Radovi na Orlandovom stupu nastavljaju se na proljeće, kad je izgledno i konačno uklanjanje zaštitne ograde

Sanacija Orlandova stupa traje godinama, a omele su je nestručne obnove

matraju se i moguća rješenja za reguliranje pristupa spomeniku, poput diskretne ograde, video-nadzora ili drugih oblika psihološke barijere koji bi doprinijeli zaštiti prostora oko stupa. O replici se u ovoj fazi obnove ne razmišlja, posebice s obzirom na činjenicu kako su radovi došli do svoje završne faze. Naime, sukladno rezultatima statičkog monitoringa, 2022. godine prijedlog stručnog tima bio je da se svi budući zahvati usmjere na provedbu konzervatorsko-restauratorskih aktivnosti in situ – što znači na samom mjestu spomenika, koji prije svega uključuju otpuštanje sile centralnog trna. Uz konzervatorsko-restauratorske aktivnosti, nastavit će se i dugoročni monitoring stupa kako bi se trajno pratila njegova stabilnost i prema potrebi osigurala pravovremena intervencija te ujedno za buduće generacije očuvala povijesna vrijednost ovog važnog simbola Dubrovnika, u svojstvu njegove izvorne funkcije kao javnog spomenika. Konzervatorsko-restauratorski radovi na Orlandovu stupu, koje provodi Hrvatski restauratorski zavod uz potporu Ministarstva kulture i medija RH, u suradnji s Gradom Dubrovnikom, Konzervatorskim odjelom u Dubrovniku i

Zavodom za obnovu Dubrovnika, i dalje se provode u skladu s najvišim stručnim standardima, s ciljem da ovaj iznimni spomenik dubrovačke i hrvatske kulturne baštine bude trajno očuvan za buduće naraštaje."- dodaju.

Podsjetimo, Orlandov stup, koji je zbog svoje povijesne i kulturne vrijednosti bio predmet više intervencija tijekom vremena, sastoji se od nekoliko kamenih elemenata, a ne, kako se često misli, od jednog monolitnog bloka. U 2006. i 2007. godini, kao odgovor na prijetnju oštećenja zbog vertikalnih pukotina, u stup je ugrađen metalni centralni trn kako bi se stabilizirala struktura. Iako je ta intervencija bila nužna, oštećenja su se nastavila progresivno razvijati, zbog čega je na inicijativu Ministarstva kulture i medija 2018. godine pokrenut program zaštitnih radova Hrvatskog restauratorskog zavoda na Orlandovom stupu, a odvija se u suradnji s Gradom Dubrovnikom, Konzervatorskim odjelom u Dubrovniku i Zavodom za obnovu Dubrovnika. Ono što je jednako važno kao obnova su i preporuke za održavanje stupa i protokol za buduće postupanje kako bi se očuvalo ovakvo stanje, a moguća je i opcija koja je nekad postojala – diskret-

Kameni vitez okovan je 2018., krenulo je praćenje pukotina...

Hrvatski restauratorski zavod je u suradnji s Gradom Dubrovnikom, Konzervatorskim odjelom u Dubrovniku i Zavodom za obnovu Dubrovnika, a na inicijativu Ministarstva kulture i medija RH, tijekom 2018. godine poduzeo preventivne mjere zaštite. Potkraj 2018. godine provedeno je 3D skeniranje postojećega stanja, prema čemu je izrađena cjelovita dokumentacija. Zatim je oko Orlandova stupa podignuta skela zbog umanjenja rizika od daljnjih oštećenja te istražena povijest konzervatorsko-restauratorskih radova. Tijekom 2019. godine na Orlandov stup je u suradnji s Građevinskim fakultetom u Zagrebu postavljeno sedam uređaja za statički monitoring, s ciljem praćenja ekspanzije pukotina te ukupnog stanja konstrukcije. Početkom 2020. u Dubrovniku je održan prvi sastanak stručnog tima za određivanje daljnega stručnog pristupa problematici postojećih oštećenja. U listopadu 2022. službeno je zaključen statički monitoring. Utvrđeno je da je progresija vertikalnih oštećenja potaknuta radom različitih materijala i centralnog prednapetog trna koji je u posljednjoj intervenciji ugrađen u jezgu stupa. Utvrđeno je da je rast pukotina linearan (s prosječnim godišnjim prirastom od 0,04 mm), a njihova aktivnost je najizraženija ljeti. Prijedlog stručnog tima bio je da se svi budući zahvati usmjere na provedbu konzervatorsko-restauratorskih aktivnosti in situ, koji prije svega uključuju otpuštanje sile centralnog trna. Početkom 2023. godine obavljani su preventivno-sigurnosni zahvati podupiranja Orlandova stupa, postavljani su uređaji za praćenje ponašanja pukotina (reducirani monitoring) te je privremeno uklonjena metalna ograda s vrha stupa. U isto vrijeme je i trajno uklonjena ploča od inoksa s vrha stupa te je osiguran pristup centralnom trnu. Tijekom travnja i svibnja višekratno je pokušano ručno popuštanje sile, ali bez uspjeha zbog velikog trenja između vanjskog plašta cijevi matice i epoksidne smole između cijevi matice i okolnog kamena, kao i velikog trenja navojnog spoja cijevi matice (uzrokovano prednaprezanjem centralnog trna i uvedenim prednaponom). Unutar stručnog tima dogovoreno je da se pokuša sa strojnim popuštanjem sile centralnog trna. Otpuštanje sile trna uspješno je obavljeno krajem ožujka 2025., čime je osiguran nastavak konzervatorsko-restauratorskih radova.

na ograda, videonadzor ili neki drugi oblik psihološke barijere za zaštitu prostora oko stupa. A taj je pak simbol obrane Dubrovačke Republike, u svoje vrijeme vidio i na sebi osjetio svašta, pa i brojnih vandalizama i domaćih i sverastuće trendove turista koji devastiraju kulturno dobro da bi snimili dobar video.

Tamna mača ostala

Uz Hrvatski restauratorski zavod, na obnovi Orlandova stupa rade i međunarodni stručnjaci koji utvrđuju razmjere oštećenja. Još se ne zna hoće li se ovaj neprocjenjivi spomenik zamijeniti replikom ili će ga se ostaviti na milost i nemilost današnjim vremenima i ljudima. Po svemu sudeći, replika je najvjerojatnije zadnja opcija, mada je Orlandov stup s godinama nebrige i nestručnih korištenja i loših obnova, već došao u stanje kad je opcija zamjene replikom aktualna.

Kameni blokovi od kojih je Orlando sastavljen imaju svoju 'glavu' i kao materijal 'rade', pukotine se šire u toplom razdoblju godine ne vraćajući se tijekom zimskih mjeseci na početno stanje, pa je nakon jedne od takvih obnova 2006. i 2007. godine zaključeno kako treba postaviti centralni trn kao odgovor na prijetnju

oštećenja zbog vertikalnih pukotina i stabilizacije strukture. Nakon toga, za Orlanda je sve krenulo nagore i to ubrzano. Radilo se na Orlandu s različitim materijalima, pa je uz silu centralnog trna, njegovo pucanje 'po šavovima' bilo neminovno.

Podsjetimo, posljednje veliko oštećenje nastalo je 2003. godine kada je gradska uprava predvođena gradonačelnicom Dubravkom Šuicom na stup izvjesila sedam metara dug hrvatski državni stijeg. Nakon što je jarbol ošteti, Dubrovčani su organizirali prosvjed kod stupa, tražeći da gradska uprava odstupi i skrb o baštini prepusti struci. Nadležni su najprije pokušavali svaliti krivnju na trn u Orlandu, ali je u konačnici ispalo da je trn bio zdrav te da je stup najviše ugrozila upravo zastava koja je s jarbolom napravila polugu koja je lomila stup. Potom stiže 2006. i 2007. gdje je u, zaključeno je kasnije, nestručnoj obnovi Orlanda, zaiskrilo između nadzora i Društva prijatelja dubrovačke starine, a za stanje stupa nitko se nije smatrao odgovornim. No rezultati su vidljivi danas, a tamna mača je definitivno ostala na odnosu prema čuvanju i obnovi dubrovačke neprocjenjive kulturne baštine.